

Список використаних джерел

1. Бочелюк В. Й. Соціально-психологічні причини злочинної поведінки неповнолітніх / В. Й Бочелюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com.ua/18060203/psihologiya/sotsialno-psihologichni_prichini
2. Гармонійний і дисгармонійний розвиток особистості [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.info-library.com.ua/books-text-4965.html>
3. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А.Н.Леонтьев. – М.: Политиздат, 1975. – 304 с.
4. Робер М.А. Психология индивида и группы/ М. А. Робер, Ф. Тильман. – М.: Прогресс, 1988. – 156 с.
5. Розвиток особистості через рольовий конфлікт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.osvita.ua/vnz/reports/psychology/9790/>
6. Сарджвеладзе Н. И. Личность : трудности и основные противоречия определения / Н. И Сарджвеладзе [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.i-u.ru/biblio/archive/sardjveladse_lichnost/oo.aspx

The factors which provoke the displays of handicaps at individual level are analyzing in the article. Those factors, which are assisting in forming and fixing of handicap reactions as a behaviors display, reactions of personality on co-operating with an invalid are describing.

Keywords: handicaps, disability, setting, discrimination, stereotype.

Отримано: 28.08.2011

УДК 159.922.6 159.942

М.В.Субота

Розвиток особистості засобами музики

Стаття присвячена проблемі розвитку особистості засобами музики. Встановлено, що здатність музики впливати на людину залежить як від жанрової різновидності самої музики, так і від різних соціальних і психофізіологічних особливостей самої людини.

Ключові слова: особистість, музичне мистецтво, онтогенетичний розвиток, емоції, емоційний відгук, сприймання, реципієнт.

Стаття посвячена проблемі розвитку личности средствами музики. Выявлено, что способность музыки влиять на человека зависит как от жанровой разновидности самой музыки, так и от разных социальных и психофизиологических особенностей самого человека.

Ключевые слова: личность, музыкальное искусство, онтогенетическое развитие, эмоции, эмоциональный отклик, восприятие, реципиент.

Актуальною проблемою нашого суспільства є пізнання того, як і якими шляхами входить творіння музиканта у свідомість людини, як воно стає досягненням її особистого досвіду. Розв'язання цієї проблеми безпосередньо торкається питання формування духовного світу особистості в процесі її спілкування з музичним мистецтвом.

Цікаво зазначити, що в онтогенетичному розвитку людини спостерігається досить мінливе співвідношення духовного і фізичного начал. Наприклад, рухові реакції на звуки стають одним із перших орієнтирів у взаємовідношенні дитини з навколишнім світом. Дослідження показали, що реакція на звукові подразники і особливо мелодійні інтонації проявляються дуже рано і рееструються навіть у внутріутробному періоді за рухами, що здійснює плід. Ці найперші впливи навколишнього світу є важливим арсеналом засобів, які формують людський індивід в початковому періоді особистісного розвитку.

Навколишній світ ще з початку індивідуального життя людини чинить на неї все більший вплив, музичне мистецтво все більше діє на розвиток її духовного світу. Впродовж останнього століття постійно посилюється тенденція до скорочення терміну фізичного дозрівання (процес акселерації). В результаті цього проходить певне відставання морально-психологічної і соціальної зрілості молодой людини, що вносить в "перехідний" віковий період відносну дисгармонію. Своєрідним засобом урегулювання невідповідності між дефіцитом духовної зрілості і фізичним дозріванням в цьому періоді є мистецтво. Варто звернути увагу на значення стихійних способів залучення до музики, де переважають легкі жанри, хоча ми, безумовно, віддаємо перевагу творам класичної музики як одному із важливих засобів соціального і морально-психологічного розвитку особистості. Вплив музики в таких випадках пов'язаний переважно з емоційною і руховою сферами свідомості людини. Особливо це стосується до повних експресії і сильно ритмізованих жанрів рок-музики, вельми популярних серед молоді. Особливо слід звернути увагу на дві важливі особливості підліткового віку – підвищена емоційність і рухлива неспокійність. Ці сторони взагалі

виступають досить мобільними як у філо-, так і в онтогенезі розвитку людського індивіда. Спостереження вчених показують, що прискорений фізичний розвиток пов'язаний з багатьма психічними компонентами, при цьому найбільш тісний взаємозв'язок соматичного і психічного розвитку виявлений саме в руховій та емоційній сфері, що відкладає відбиток на поведінку підростаючого покоління. Саме тому вплив музики на дітей підліткового віку особливо глибокий, тривалий і має серйозні наслідки.

В концертних залах, в яких виконується академічна музика, яка здатна глибоко впливати на духовне збагачення людини, як свідчить практика, рідко доводиться бачити так званого масового слухача. Причини цього явища, на наш погляд, слід шукати у зміні співвідношення духовного і фізичного в людині.

У дослідженнях, в яких аналізуються фізіологічні механізми впливу музики, як і соціально-виховна роль музичного мистецтва, розглядаються, в основному, лише самі по собі, без урахування якісних змін у співвідношенні соціального і біологічного, що відбувається у процесі як історичного, так і індивідуального розвитку людини. Саме ці моменти мають важливе, вирішальне значення при розгляді особливостей впливу музики на формування особистості. Тому найбільш повне уявлення про виховне значення музики можна отримати, розглянувши докладно динаміку розвитку особистості.

Тлумачення самої природи музики багато в чому визначають різноманітні інтерпретації соціального і біологічного у людині. Так, у вченнях позитивістів минулого століття (Г.Спенсера, М.Гюйо, Е.Маха і ін.), в концепціях соціал-дарвіністів, евеніків, фрейдистів, положення яких до сьогодні знаходять відголоски в сучасній психології, філософії, естетиці і педагогіці, визначальними і вічними визнаються якості, закладені в генах людини, які виступають в її безсвідомих потягах і прагненнях. Естетичні теорії, які спираються на дані концепції, творчий дар художника, композитора оголошують імманентним й зовсім асоціальним.

При абсолютизації соціальної сфери ("соціологізм Е.Дюркгейма") конкретна особистість розсіюється в колективній соціальній свідомості.

Музика є своєрідним "онтогенетичним приматом" серед інших видів мистецтв. Спостереження показують, що музика викликає емоційний відгук у дітей раніше від інших мистецтв, оскільки новонароджений, уже емоційно реагує на музику. Дослідники проблем музичного виховання пропонують зразу ж після народження прилучати дитину до музики. В.Бехтерев [1] вказував, що музичний розвиток повинен розпочинатися і підтримуватися не

з юності, а з раннього дитячого віку і навіть з перших днів життя дитини. Перші музичні твори, з якими знайомиться дитина, як відомо, колоскові пісні – найстародавніші і найбільш поширені серед пісенних жанрів народів світу. Монотонне виконання цих співучих інтонацій впливає на слуховий розвиток дитини, а тим самим і на формування у дитини музично-естетичного почуття. Однак потрібне тривале, систематичне виховання, щоб людина могла прилучитися до найвищих досягнень музичної культури. Дитина, слухаючи музичні твори, перш за все, включається у звуковий потік, а не в музичний процес. Так в ролі музики для дітей молодшого дошкільного віку можуть виступати мелодії моно-ритмічні, куплетної побудови.

Відомий вплив на розвиток музичного слуху дитини, її емоційну сферу і психіку дитини взагалі робить все середовище – від випадкових тонових звуків навколишнього світу до різноманітних свідомо зроблених ритмічних звуковисотних комбінацій голосом або музичними іграшками. Однак для нормального розвитку дитини необхідні відповідні норми і міри, тому що за декілька років дитина повинна пройти такий етап музичного розвитку, для якого людству потрібні були цілі тисячоліття. Слід зауважити, що потрібно дотримуватись елементарних правил бережливого ставлення до слуху. Актуальним, на нашу думку, є зауваження В.Бехтерева [1], що не можна безкарно мордувати дитячий слух різними брязкальцями і невластивими дитячому віку різкими звуковими ефектами, що недбале ставлення до розвитку дитячого слуху може з часом закінчитись сумними наслідками.

Правильно використані в дошкільному віці музичні твори або навіть окремі засоби музичної виразності сприяють розвитку особистості. Індивід соціалізується, постійно знаходячись у колі людей і музика все більше впливає на формування його духовного світу. Музичні твори, які відповідають віку і розвитку особистості, сприймаються вже як явища мистецтва. Нехай це буде “Карнавал тварин” К.Сен-Санса, в творах якого ще трьохрічні діти пробують розпізнати своїх героїв, або, наприклад, останні симфонії П. Чайковського, при слуханні яких задумуються про сенс життя дорослі люди – в обох випадках переважає духовність. Особистість стає реципієнтом музичного мистецтва, суб’єктом тієї сфери соціальної комунікації, яка здійснюється за допомогою суспільного функціонування музики. Біологічні чинники, як би сильно вони не проявлялись у процесі взаємодії з музикою, переважають лише на низькому рівні виховання. Соціальні властивості особистості поступово стають визначальними в її поведінці і життєдіяльності.

Музично-виховна практика показує можливість і засоби розвитку музичних здібностей. Якщо розпочати цілеспрямовано формувати музичний слух з раннього дитинства, то низький рівень вроджених здібностей може стати мінімально значущим. В умовах дитячого садочку, де музичне виховання починається з раннього віку, найкращий результат виходить тоді, коли з дітьми, які погано інтонують або мають слабкий музичний слух, проводяться музичні заняття окремо або індивідуально. Музичне виховання таких дітей найбільш успішно здійснюється на основі спеціальної методики, яка відповідає тим чи іншим біологічним особливостям слуху, тим чи іншим вродженим задаткам.

М.Блінова [2] розробила питання музичного виховання, розглядаючи фізіологічні основи сприймання і виконання музики. Вона аналізує причини різного ставлення до музики, відхилення від норми музичного розвитку, розкриваючи фізіологічні корені музичних емоцій. Питання фізіологічного впливу музики на людину знайшли місце і в дослідницькій практиці лікаря-психіатра В.Леві [8]. Він звертає увагу фахівців на суттєвий, на його думку, бік музики – її “біологічність”. Ця проблема, згідно з В.Леві [8], серйозно не бралася до уваги, хоча кількість досліджень фізіологічного впливу музики на органи людини постійно зростало.

Проведено також багато експериментів, які доводять значний вплив музики на м'язову енергію, на дихання, на кровообіг і кров'яний тиск, пульс і биття серця і т. ін.

Як відомо, у процесі спілкування людини з музикою, помітна роль фізичного, особливо рухового чинника. Спостерігаються випадки, коли саме фізичні властивості визначають силу впливу музики, яка виявляється у відповідних реакціях організму. Наприклад, на концертах серйозної музики вимагається зосередженість, заглибленість у внутрішній світі, навпаки, під час танцю людина рухається під музику. В танці найбільш яскраво виступає ознака художньої синкретичності, в якій і приховується сутність сили впливу музики на цілісність людської природи. Досить показовим є виокремлення В.Леві такого типу індивідуального сприймання музики, коли при її слуханні з'являється бажання рухатися. Ці відчуття, які виникають в процесі рухів, сприяють музичному сприйманню. З цієї причини автор вказує, що він віддає перевагу слухати музику не на концертах, а наодинці, щоб не соромитись і нікому не заважати.

Вплив музики на фізичну сутність людини не є одностороннім процесом – відомо деякі впливи фізичного стану людини на її музикальність. Необхідно зауважити, що в літературі з музичного виховання про цю взаємодію майже не згадується.

Відомо, що фізичний стан людини багато в чому впливає на її розумовий розвиток, на формування характеру. Так, педагогічні дослідження показують, що втома і ослаблення організму часто виявляється у відставанні, байдужості до навчання, у небажанні долати труднощі, невиконанні завдань і т. ін. І.Толкачова [14], яка досліджувала залежність музикальності від фізичного виховання, зауважує, що фізичне навантаження прискорює, регулює нейромоторні процеси, удосконалює відчуття ритму.

Музично-естетичне виховання, яке здійснюється в тісному взаємозв'язку з іншими видами мистецтв і в контексті з головними напрямками гармонійного виховання особистості, створює передумови для ефективного використання музики у розвитку особистості.

У процесі спілкування з творами різних музичних жанрів формується естетична свідомість особистості, яка, у свою чергу, знаходиться у відповідному зв'язку з усіма сферами духовного світу людини.

Цілеспрямоване використання виховної сили музики полягає в тому, щоб сприяти всебічному і гармонійному розвитку особистості, збагачувати її духовний світ.

Духовний світ людини розглядається як синтез раціональної і емоційно-вольової сфери. Згідно з концепцією Б.Спінози, людська природа є похідною від чуттєвих переживань (афектів), основою філософської системи Г.Гегеля [3] є світовий розум, а в теорії А.Шопенгауера [5] рушійною силою всього виступає світова воля. Музиці, згідно з А.Шопенгауером, притаманні найвищі світові цінності, оскільки вона знаходиться на рівні світової волі. Відповідно виокремлюється інтелектуалістичне, емотивістське і волюнтаристське спрямування в оцінці мистецтва і можливостей художнього впливу. В багатьох працях, особливо в тих, які торкаються музично-виховних проблем, завдання формування духовного світу часто обмежуються розвитком мислительної і емоційної сфери. Вольовий компонент випадає з поля зору. Н.Киященко і Н.Лейзеров [7] прямо заявляють, що без вольової підготовки все естетичне і художнє життя набуває бездіяльного характеру, а найвеличніші і найпрекрасніші цілі та ідеали виявляються нереалізованими. На жаль, воля і досі вивчена недостатньо, тому розгляд її значення як у контексті змісту художнього образу музичних творів, так і в художньо-виховному процесі зумовлює відповідні труднощі.

Спілкуючись з музикою, людина відчуває вплив на всі три компоненти духовного світу, вказані вище і, безперечно, вони є

основними, але не вичерпують його повністю. Наприклад, можна згадати такий процес у психічній діяльності, як уява, роль якої в спілкуванні з музикою неодноразово підкреслювалася дослідниками, або сферу підсвідомого. При всебічному підході до духовного світу особистості виявляється багато важливих аспектів становлення функціонування художнього феномена. Так, взаємовідношення раціональної, емоційно-чуттєвої і вольової сфер, уяви та підсвідомості, зумовлених, у свою чергу, визначеною життєвою позицією і світоглядом композитора, спрямовують його творчі зусилля від початкового імпульсу до остаточної реалізації художнього задуму. За допомогою цілісного підходу до аналізу музично-творчого процесу глибше розкривається сутність музики, а у виховній її здатності виявляється світоглядна цілеспрямованість.

Інкони окремі компоненти духовного світу поєднуються в єдине амбівалентне значення, що виявляє нові можливості у розв'язанні проблеми виховної здатності музики. Так, для характеристики художнього феномена виникли деякі складові поняття, зокрема, як "розумна емоція" у Л.Виготського [3] або "емоційно насичена думка" у Л.Мазеля [9]. Подібні "схрещення" можна продовжувати, але справа полягає в тому, що всі сфери духовного світу особистості існують взаємопов'язано і будь-яке їх роз'єднання цілком неогрунтоване. Саме цілісний зміст творів мистецтв, які є результатом осмислення і концентрації художником узагальненого досвіду соціально-історичних відношень, С.Раппопорт [7] назвав основою художніх емоцій.

У виховному сенсі досить важливим є факт висунення на перший план тієї чи іншої духовної сторони особистості як в її соціально-практичній діяльності, так і в художньому змісті, що зумовлюється конкретними життєвими умовами і конкретними причинами. С.Рубінштейн [12] приходить до висновку, що коли ми говоримо про інтелектуальні, емоційні і вольові процеси, то йдеться про єдині і в той же час про багатообразні психічні процеси за перевагою в кожному такому процесі інтелектуального, емоційного, вольового компонента. Нерівномірність прояву у музиці раціонального і емоційно-чуттєвого компонентів зумовлено її природою, як впевнено показує у своїй концепції М.Каган [6]. Він розглянув здатність музики впливати на різні пласти духовного світу у взаємозв'язку загального і одиничного рівнів, діалектична єдність яких проявляється у процесі індивідуального й соціального буття особистості.

Розвиток духовного світу особистості в умовах соціуму виражаються у взаємозв'язку загального, особливого і одиничного

соціальних рівнів. До загальних соціальних відносин, як відомо, належать економічні, політичні, правові, моральні та інші відносини, або так зване мікросередовище. Особливі особистісні властивості формуються під впливом безпосереднього соціального оточення – мікросередовища. Якщо в особистості проявляються загальні й особливі соціальні властивості, то вони представляють рівень одиничного. Музичне мистецтво здатне досить тонко передавати суспільно-психологічну структуру і виразити всю діалектику взаємодії загального, особливого й одиничного в соціальному розвитку. В музичних творах на першому місці може виступати той чи інший рівень суспільного в особистості.

Музичні твори, в яких переважають індивідуально-одиничні соціальні властивості особистості, пронизані вираженням страждання самотньої людини. До таких установок можна віднести експресіоністську музичну творчість, представників “нововіденської школи” (А.Шьонберг, А.Веберн, А.Берг), у творах яких на перший план висувається раціоналізм самотньої людини.

За схемою Ю.Сичова [13] основні типи мікросередовища в соціологічному плані виокремлюються наступними ознаками: 1) за видом діяльності особистості: виробничо-трудова, сімейно-побутова, навчально-виховна, суспільно-політична, культурно-просвітня, військова, спортивна, релігійна; 2) за територіальною ознакою: місто, село і т. ін; 3) за національно-етнічною; 4) віковою; і 5) статевою. Зміст музичних творів за тематичним, емоційно-чуттєвим і вольовими ознаками більшою або меншою мірою відображає низку перерахованих особливостей соціальних відносин особистості.

Можна назвати чимало музичних творів, які психологічно відповідають віковим особливостям особистості. Це – різноманітні інструментальні п’єси, спеціально створені композиторами для молодого слухача або виконавця, які вже стали класичними. Прикладом таких творів можуть бути “Дитячі сцени”, “Альбом для юнацтва” Р.Шумана, “Дитячий альбом” П.Чайковського, “Дитяча музика” С.Прокоф’єва, “Дитячий кучонок” К.Дебюссі і багато інших. Наприклад, цикл Дебюссі складається із шести дитячих п’єс, в яких неважко помітити відтінки дитячих емоцій. Композитор вражає своєю здатністю проникати в дитячу психологію.

Твори, у яких створюються характерні особливості життєвого середовища, поряд з вербально-семантичною стороною інтонаційно виражають найбільш типові психічні стани, притаманні членам різних демографічних груп. Поряд з властивостями, які зумовлюються своєрідністю деяких індивідуальних факторів (темперамент,

характер, здібності, інтро-, екстравертованості і т. ін.), в музичних творах яскраво виступає самотність психологічних процесів мікросередовища.

В процесі сприймання музики розглянуті соціальні властивості відіграють значну роль, впливаючи на світогляд реципієнта, формуючи активну життєву позицію особистості. Наприклад, в монументальних музичних творах переплітаються всі соціальні рівні духовного світу особистості.

Виокремлення загальних, одиничних і особливих соціальних властивостей особистості, які виражають рівні прояву раціонального, емоційно-чуттєвого і вольового начал, дають методологічно важливе передбачення найбільш повного використання життєвого змісту музики у виховному процесі. Більше того, спілкування з музикою, як відомо, вищою мірою сприяє розвитку таких властивостей особистості, як уява, інтуїція, потреба у самовираженні. Саме ці властивості відіграють важливу роль в прогнозуванні різноманітних процесів. Естетична і художня свідомість засобом уяви з'єднує інтуїтивну, емоційно-чуттєву сферу з мисленневою і раціональною.

У процесі музичної творчості, виконавства чи сприймання саме діяльність уявлення та інтуїтивні судження відіграють першочергову роль: за їх допомогою музичний матеріал перетворюється у художній образ. Особливо наочно даний психологічний процес проявляється в музично-імпровізаційній діяльності. Отже, діяльність психологічних механізмів духовного світу особистості, на розвиток яких чималий вплив має і музика, не тільки збагачує її ідейний, моральний і естетичний потенціал, але й створює важливі передумови для творчого мислення загалом, яке може проявитися в будь-якій діяльності особистості.

Як показують психологічні дослідження, деякі прослухані твори жанрів легкої музики можуть викликати низку негативних психічних станів людини. Так, Л.Новицька [10] провела порівняльний аналіз наслідків сприймання рок-, диско- і класичної музики. Групи студентів різних вузів пропонувалося прослухати першу частину 40-ї симфонії В.А.Моцарта, Фантазію-експромт і Ноктюрн мі-бемоль мажор Ф.Шопена, а також записи деяких закордонних вокально-інструментальних ансамблів. Аналіз письмових звітів показав, що під впливом класичної музики у 78% досліджуваних пробуджувалися почуття ніжності, доброти, виникало бажання зробити щось хороше для всіх, опанувало оптимістичне світовідчуття. В 39% випадків рівень узагальнень досягав морально-філософських понять життя, щастя, радості і

горя, любові і ненависті, добра і зла. Наслідки рок- і диско-музики характеризувалися небажанням про що-небудь думати, появлялися рухові рефлексії. Більше того, 20% досліджуваних в даному випадку говорили, що в них виникає почуття роздратованості, смутку, тривоги, самотності, безнадійності, страху і т. ін.

Отже, функціональне значення масової музичної культури переходить межі розважального гедонізму і має здатність викликати асоціальну поведінку. На сучасному етапі необхідно більш повно й ефективніше використовувати виховні можливості музики. Для цілеспрямованого розвитку особистості потрібно застосувати більш гнучкі системи, які дають додаткові можливості для керування цілісним музично-виховним процесом.

Список використаних джерел

1. Бехтерев В. Значение музыки в эстетическом воспитании ребенка с первых дней его детства /В.Бехтерев// Вестник воспитания. – 1915. – №6. – С.54.
2. Блинова М.П. Музыкальное творчество и закономерности высшей нервной деятельности /М.П.Блинова. – Л.: Музыка, 1974. – 144 с.
3. Выготский Л.С. Психология искусства /Л.С.Выготский. – М.: Педагогика, 1967. – 344 с.
4. Гегель Г. В. Эстетика /Г.В.Гегель. – М.,1971. – Т.3. – С.323.
5. Эстетическая культура и эстетическое воспитание. – М., 1983. – С.36.
6. Каган М. Социальные функции искусства/ М.Каган. – Л., 1978. – С.19.
7. Киященко Н. Искусство и духовный мир человека / Н.Киященко, Н.Лейзеров. – М., 1983.
8. Леви В. Музыка и мозг /В.Леви// Знание – сила. – 1964. – №9. – С.4-8.
9. Мазель Л.А. Строение музыкальных произведений: учебн. пособие. – 3-е изд. – М.: Музыка, 1986. – 528 с., нот.
10. Новицкая М. Влияние различных музыкальных жанров на психическое состояние человека /М.Новицкая// Психологический журнал. – 1974. – Т.5. – № 6. – С.79.
11. Раппопорт С. От художника к зрителю /С.Раппопорт. – М., 1978. – С. 220.
12. Рубинштейн С.Л. Эмоции // Психология эмоций: Тексты / Под ред. В.К.Виллюнаса, Ю.Б.Гиппенрейтер. – М.: Изд-во Моск. унта, 1964. – С.152.
13. Сычев Ю. Микросреда и личность /Ю.Сычев. – М., 1974. – С.48.

14. Толкачева И. Влияние физической нагрузки на чувство ритма музыкантов /И.Толкачева// Теория и практика физической культуры. 1974. №1.– С.55.

This article is devoted to the problem of personality development means music. Found that the ability of music to influence people depends on the varieties of the genre of music, and from different social and physiological characteristics of the person.

Keywords: personality, music, ontogenetic development, emotions, emotional response, perception, retsepiyent.

Отримано: 14.08.2011

УДК 376.1 – 053.4

О.М.Ткач

Особенности обстеження мовленнєвого розвитку дітей з ДЦП

У статті висвітлено погляди провідних науковців на проблему ранньої діагностики мовленнєвого розвитку дітей з ДЦП, подано методику обстеження мовлення дітей раннього віку з наслідками ДЦП, визначені основні критерії для оцінювання якості виконання дітьми цих завдань, відповідно віку описані зразки виконання запропонованих вправ, зазначені вікові нормативи виконання дітьми з нормою і провідними порушеннями моторної сфери вправ для обстеження звуковимови, основних характеристик голосу, загальної та мілкої моторики, завдань для дослідження сенсорного розвитку, симультанного та сукцесивного гнозису. Означені основні тенденції подальшого розвитку цього напрямку логопедії.

Ключові слова: дитячий церебральний параліч, дизартрія, сензитивні періоди розвитку, моторний, сенсорний і мовленнєвий розвиток, оптико-просторовий гнозис і праксис.

В статті представлені взгляды ведущих специалистов на проблему ранней диагностики речевого развития детей с ДЦП, методика обследования речи детей раннего возраста с последствиями детского церебрального паралича, обозначены основные критерии для оценки качества выполнения детьми этих заданий, соответственно возрасту описаны образцы выполнения представленных заданий, определены возрастные нормативы выполнения детьми с нормой и нарушениями моторной сферы упражнений для обследования звукопроизношения, основных характеристик голоса, общей и мелкой моторики, заданий для обследования сенсорного развития, симультанного и сукцесивного синтеза.